

МАКЕДОНИЈА И МАКЕДОНЦИТЕ И МАКЕДОНСКО-СЛОВЕНСКИ ЗБОРНИК

од Петар Драганов

Подготовка, редакција и коментари: Блаже Ристовски;
соработник Билјана Ристовска-Јосифовска.

Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 2009.

ПЕТАР ДРАГАНОВ И МАКЕДОНИЈА И МАКЕДОНЦИТЕ

Меѓународен научен собир по повод 150-годишнината од раѓањето на Петар Драганов одржан на 7-8 јуни 2007 година во Македонската академија на науките и уметностите, Скопје 2009

Во 2009 година се појавија од печат две многу значајни изданија посветени на заслужниот истражувач на Македонија од XIX и XX и виден руски славист, бесарапскиот Бугарин, Петар Данилович - Драганов. Првото издание е во авторство на Петар Драганов, а второто ги содржи материјалите од Меѓународниот собир, одржан во Скопје во 2007 година. Мојот приказ ќе го започнам со мото од една од последните песни на поетот Раде Силјан *Клуч за вљубените во Татковината: Браќа, Свети браќа, Најдете клуч, За мојата земја, За Македонија*. Ова мото ќе биде мој придружник.

Првите одгласи за животот и делото на П. Драганов во нашата наука датираат од 1954 год. и тоа во трудот на Лазар Мојсов *Околу прашањето за македонското национално малцинство во Грција; Еден поглед врз опсежната документација*, во издание на ИНИ. Во 1968 година и 1969 на П. Драганов се осврна и Драган Ташковски. Во 1970 година Гане Тодоровски го објавил прилогот *Страници за едно македонофилство*, во Годишниот зборник на Филозофскиот факултет во Скопје. Во 1969 година Блаже Ристовски успеал да го донесе во Македонија Зборникот на П. Драганов и ја објави првата своја статија под наслов *Петар Данилович - Драганов (1857-1928)* во списанието *Македонски фолклор*, II, 3-4, Скопје. Од тој период личноста и делото на П. Драганов станале инспирација во неговите понатамошни проучувања. Објавил повеќе трудови во кои детално го прикажал животот и делото на овој значаен македонист. Своите трудови посветени на П. Драганов во 2007 година ги преобјавил во публикацијата *Македонистот Петар Драганов 1857-1928, по повод 150-годишнината од неговото раѓање*.

Во трудот *Македонскиот народ и македонската нација* од 1983 година тој напишал: *Македонската наука (и посебно македонската*

славистика) и напамету е исправен пред сериозна задача да го претстави на научната јавност комплетниот лик на основоположникот на македонистиката во Русија, сомисленикот и учителот на Мисирков и Џуповски. Од 1983 година поминаа речиси 30 години, а за жал, нашата наука на таквите заложби на Б. Ристовски не се огласила. Ја дочекавме 2009 година за да се објави првиот том од целокупното дело на П. Драганов. Се поставува прашањето, кое било поставувано и при други слични промоции: Зошто толку доцна? На ова прашања не е едноставно да се одговори, но едно ми е јасно - дека за секое дело, од рангот на делото на П. Драганов се потребни огромни напори, погодно време и соодветен истражувач. Блаже Ристовски во Предговорот кон Зборникот дава извесно објаснување и нагласува дека неговите истражувања траеле, речиси, половина век и се воделе во многу сложени околности поради расфрлениот и заборавен опус на П. Драганов. Поставувајќи го ова прашање сакам да кажам дека нашата наука трсба попосветено и навремено на македонската јавност да , ги презентира делата кои имаат првостепено значење во откривањето на вистината за Македонија и за нејзиниот народ.

Дел од неговите заложби се реализираа, иако со задоцнување благодарение на одржаниот Научен собир во 2007 година во организација на МАНУ. Тогаш, (7-8 јуни), се одржа Меѓународниот научен собир по повод 150-годишнината од раѓањето на Петар Драганов. На овој научен собир учествуваа повеќе значајни научни работници од Македонија и од странство (Полска, Чешка, Русија, Хрватска, Србија, Украина, Бугарија). Собирот имаше интердисциплинарен карактер. Беа претставени повеќе трудови од различни научни дисциплини: историја, фолклористика, етнологија, лингвистика, медијавистика и даде јасна слика за определбите на П. Драганов во однос на Македонија и Македонците, за нивниот јазик, култура, идентитет и сл.

Во 2009 година МАНУ во посебен зборник ги објави прилозите од симпозиумот под наслов *Петар Драганов и Македонија и Македонците*. Овој Зборник за нашата наука е од првостепено значење. Тој пополни една чувствителна празнина не само во откривањето на животот и делото на Петар Драганов, туку ја покажа широката тематска разновидност на неговите истражувања. Македонија за него се покажа како значајно и погодно тло за сестрани проучувања. Читајќи ги застапените трудови во Зборникот, може да се открие големината на личноста на Петар Драганов и значењето на неговото дело не само за нашето минато туку и за нашата иднина. Поради краткото време само ќе забележиме дека од приложените трудови се добиваат основни податоци за животот и делото на Драганов, за неговиот однос кон етничкиот, културниот и јазичниот идентитет на Македонците, за

македонското прашање, одгласите на неговите погледи во некои словенски земји, бугарската наука и Петар Драганов, за културните дејци од 19 век и македонската интелигенција, македонистиката и македонскиот фолклор, средновековното книжевно наследство, судбината на неговиот архив и така натаму. Во најголемиот дел од застапените прилози се истакнува придонесот на Петар Драганов во одбрана на македонската самобитност. Зборникот дава и правци по кои треба да се водат понатамошните наши истражувања. Тој претставува важен придонес во афирмацијата на нашата земја во едни пошироки европски рамки. Од изнесеното погоре сакаме да заклучиме дека ако нашите истражувања беа благовремени и во време кога беа најпотребни, (а и сега тие се потребни), ние секако денеска би имале една пооформена претстава за Македонија и за нејзината вистина во XIX век. Трудите во Зборникот ја потврдуваат оваа констатација.

Зборникот *Македонија и Македонците*, том I. *Македонско-словенски зборник* ги содржи следниве поглавја: 1. Краток предговор во авторство на Блаже Ристовски; 2. Во негово авторство е и прегледот на животот и делото на Петар Драганов; 3. Македонско-словенскиот зборник на П. Драганов под наслов *Македонско-славјанский Сборникъ, съ приложениемъ словаря, Составилъ П. Драгановъ. Выпускъ II*. С. Петербург, 1894. Зборникот содржи предговор од П. Драганов во кој тој го образложува планот и начинот на работа, напишан во Севастопол на 6 декември 1981 година, во превод од руски од Блаже Ристовски и Спиро Наков, по што следува Македонско-словенскиот етнографски зборник и завршува со *Завршна забелешка и Регистар на имињата*. Томот содржи 185 песни, според класификацијата понудена од П. Драганов, а се однесува на Одделот I: Песни: епски, историски, јуначки, политички, разбојнички и други. Во продолжение тој ја наведува и содржината на одделите 2, 3 и 4. Песните од Зборникот се нумерирани, а под секој број е поместен насловот на песната, а под насловот стојат информации за собирачот. Блаже Ристовски во својот уведен текст ги сумира досегашните свои проучувања посветени на Петар Драганов и го нагласува делото на овој значаен руски славист, филолог, етнограф, фолклорист, литературен и културно-национален историчар, библиограф, лексикограф, демограф и педагог. Драганов беше и остана најдоблесниот македонист и знаменит основоположник на македонистиката во Русија, проучувач, афирматор и упорен заштитник на самобитноста на македонскиот народ, на неговиот прогонуван јазик, на неговиот присовојуван фолклор, на неговата прикривана и искривувана историја, афирматор на македонската национална свест и култура, на посебниот ентитет во словенскиот свет.

Во Предговорот кон I-иот том на Македонско-словенскиот етнографски зборник П. Драганов забележал: *Оваа книга, претставува само прв дел од обемиот труд "Македонско-словенски етнографски зборник" што Императорското руско географско друштво, врз основа на рецензијата на Претседателот на Етнографското одделение проф. В. И. Ламански од 11 декември 1887 година, реши да го објави во своите Записи "заради несомнената важност на овој богат материјал за проучувањето на Македонија"*.

Зборникот е составен главно од епски македонски народни песни, запишувани во годините 1885-1887 од учениците од сите краишта на тогашна етнографска Македонија кои учеле пред се во бугарската гимназија *Свв. Кирил и Методија* во Солун, како и во некои други градови во Македонија. Во врска со начинот на кој тој собирал материјали забележува: *[...] јас прибегнав кон најлесниот и најцелесообразен од сите можни начини во денешно време. Се обратив кон учениците од спомнатата гимназија (првенствено од пониските класови) по Божикот и по Водици да ми достават најмалку по два примерока од својата домашна поезија и проза. [...]. И што се случи? Учениците беа толку мили и љубезни што не задоцнија по Божикот да ми ги донесат саканите примери, така што за една-две недели јас имав среќа да станам сопственик на најобемната од сите постојни поетски и прозни македонски лекции, имено околу 1200 примероци од најразличните видови од народната поезија и проза што потекнуваат од 105 населени македонски пунктови. [...].*

Од погорното произлегува дека Драганов имал добро подготвен методолошки пристап при своето истаражување, кој во тоа време се покажал мошне успешен и невообичаен. Своите собирачи ги поделил на повеќе групи: Во првата група биле ученици-собирачи од пониските класови на солунската прогимназија. Од нив се барало песните и другите текстови децата задолжително да ги запишуваат фонетски, т.е. според домашниот говор. Во втората група запишувачи биле учениците од погорните класови. Во третата група биле ученички од женската солунска гимназија, како и група на запишувачи-ученици од прогимназиите во Скопје, Битола, Кукуш и Лерин. Посебна група оформил од стари учители, свештеници, роднини, пријатели и други информатори.

Во Зборникот се застапени сите видови песни од македонското епско и епско-лирско поетско творештво. Најзастапени се песните од циклусот песни за Марко Крале со повеќе варијанти на различни мотиви. Еден од попознатите мотиви го вбројуваме мотивот на мегданот на Марко со Муса Кесеџија, Дете Дукадинче и Свезда Вечерница, потоа борбата помеѓу Марко и Филип Маџарина и со еден

од најстрашните негови противници Црниот Арап, као претставник на турското ропство. Еден од позастапените мотиви се однесува на некои демонски суштества, какви што се самовилите и змејовите, кои во некои песни имаат пријателски односи со јунакот, а во други лоши. Во јуначко-историската песна познат е ликот на Болен Дојчин, кој го победува Црна Арапина. Слични се песните и за Челник Пејо. Јанкула Војвода е еден од попознатите ликови во македонската поетската традиција за кого се испеани бројни јуначки епски песни и балади. Во Зборникот се застапени песни за изградба на манастири и цркви, за разни епизоди од времето на турското владеење, семејни балади, за прекршување на нормите на верата и др. Во него се застапени српски, бугарски, влашки, албански, турски и грчки песни. Во македонската народна поезија се пее и за Евреите, и за Ромите, за Унгарците и за Русите. Овие факти, според него, зборуваат за степенот на културата на Македонците и нивниот толерантен однос кон другите етноси. Македонските епски личности дејствуваат како типични претставници на Македонците и поради тоа се најопеаните јунаци.

Оценувајќи го Зборникот на П. Драганов, Б. Ристовски, меѓу другото, напиша дека тој е единствениот труд од овој домен што го презентира македонското народно творештво под македонското национално име - речиси сè до ослободувањето. Оваа негова констатција сакаме да ја надополниме со фактот дека полскиот етносоциолог Ј. Обрембски по завршувањето на теренските истражувања во Порече, во 1934 година во списанието Звезде Литерацкије напишал: *Заедно со своите поблиски и подалечни побратими на Блаканскиот Полуостров му припаѓа на јужнословенската јазична група, а со самото тоа на големото европско семејство и еднакво со другите народи на Полуостровот дава една од различните варијанти на традиционалната култура на Источна Европа.* Не се сеќавам дали некој друг странски научник од тој период, а и подоцна да има искажано таква афирмативна и значајна мисла за нашиот народ, за нашиот јазик и за нашата култура.

Драганов е свесен за значењето на својот Зборник за словенската филологија, која е рамнодушна кон македонскиот јазик и култура. Благодарение на богатиот етнографски, односно фолклорен и јазичен материјал, таа ќе биде во состојба еднаш засекогаш да го реши македонското прашање во јазичен поглед, откако непристрасно ќе просуди што од овој Зборник му припаѓа на бугарското наречје, што - на српското, и што најпосле не се однесува ниту кон бугарското, ниту кон српското, туку единствено му припаѓа на македонското наречје.

На крајот да се навратиме на поставеното прашање во почетокот, а ќе се повикам на последниот пасус од Предговорот на П. Драганов: *За жал, околностите што не зависат од составувачот, т.е.*

релативната скудност на материјалните средства со кои сега располага Имп. [ераторското] руско географ.[ско] друштво (кај кое чекаат на ред да бидат издадени доста многу книги и други публикации од првостепенa важност) попречи македонскиот зборник да излезе во целост во оваа година, така што печатењето на неговите други делови ќе биде продолжено по извесно време. Сметам дека нашата порака е јасна.

И да завршам со нашата желба двата тома од оставината на П. Драганов што поскоро да бидат публикувани. На таков начин ќе ја искажаме почитта кон неговото дело, макар и задоцнета и да го поставиме на заслуженото место што му припаѓа во Македонија, која му должи многу до премногу, како што забележа Гане Тодоровски. И уште нешто во врска со мотото. Клучот за вистината за Македонија го наоѓаме токму во делата од типот на она на П. Драганов.

Танас ВРАЖИНОВСКИ